



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

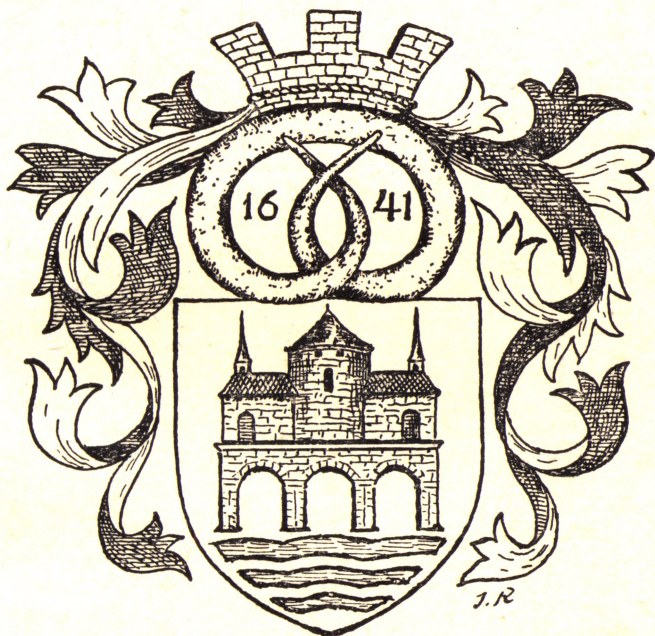
### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

1641 18. MARTS 1941

---



SØNDERBORG  
BAGER-  
OG KONDITORLAUG  
IGENNEM 300 AAR

AF

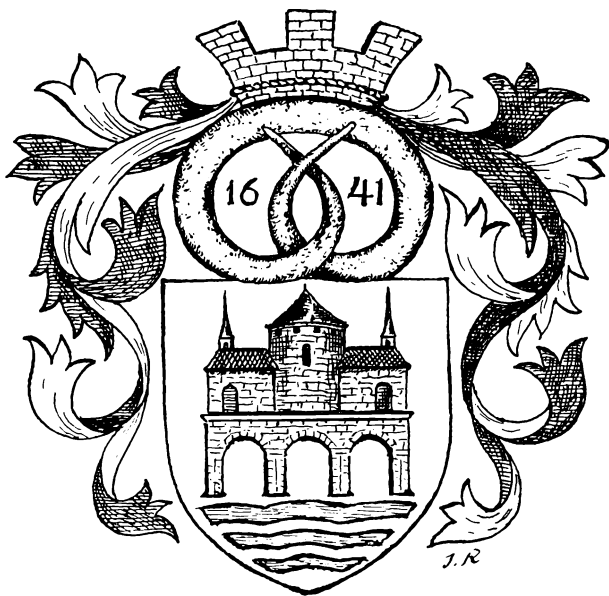
J. RABEN



*Sønderborg omkr. 1641.*

1641 18. MARTS 1941

---



SØNDERBORG  
BAGER-  
OG KONDITORLAUG  
IGIENNEM 300 AAR

AF

J. RABEN





S ØNDERBORG BYS HISTORIE kan føres langt tilbage i Middelalderen. Kong Valdemar den Store skal have lagt Grunden til det ældste Sønderborg Slot i Aaret 1169 som et Værn mod Venderne. Beskyttet af Borgens stærke Mure er Byen vokset op og allerede i Middelalderen har Sønderborg været en blomstrende By.

Ud over de Begivenheder, der er knyttet til Slottets Historie, ved vi ikke meget om selve Byen. Først efter Reformationen, i det 16. og 17. Aarhundrede, faar vi mere at vide om Byens Borgere, om deres Handel og Vandel. Kirkebøger, Indbyggerfortegnelser, Skattelister o. l. begynder at berette om Byens Borgere, Haandværk, Skibsfart og andet Erhvervsliv.

Hvornaar Sønderborg er bleven Købstad, vides ikke. Den ældste bevarede Konfirmation for Byens Privilegier er givet af Kong Frederik I, dateret Torsdag efter Michaelis 1529. Sønderborg har aldrig haft egen Købstadsret, og Byen har heller ikke antaget andre Købstæders Rettigheder. Man har talt Ret efter »Jydske Lov« og de landsherrelige Forordninger. Fra 15. November 1698 bestemte Kong Christian V's Politiforordning for Sønderborg By, hvad Lov og Ret var.

Laugsvæsenet er gammelt her i Byen. Skomagerne fik deres Laugsskraa i 1488 og maa betragtes som Sønderborgs ældste Laug. Skipperlauget kan føres tilbage til 1614.

Bagerne har sikkert drevet deres Haandværk siden Byens første Tid, uden at de har været sluttet sammen i et Laug. Det sker først i 1641, da Sønderborgs fire Bagermestre indsendte deres Begæring herom til den regerende Hertug paa Sønderborg Slot.

Under 18. Marts 1641 stadfæster Hertug Johan Christian af Sønderborg det nystiftede Bagerlaugs 13 Artikler.

Hertug Johan Christian, en Søn af Hertug Alexander og Sønnesøn af Hertug Hans d. Y., var født den 26. April 1607. Ved Faderens Død, 1627, overtog han Fyrstedømmet og blev gift med Grevinde Anna af Oldenburg og Delmenhorst († 12. Decbr. 1668). Hertug Johan Christian døde den 30. Juni 1653 paa Sønderborg Slot, begges Kister staar i Slottets Gravkapel.

Hertug Johan Christians Privileg »gegeben zu Sonderburgh dem 18. März 1641«, maa alt-  
saa betragtes som Bager- og Konditorlaugets Stiftelsesdokument. Det indeholder samtidigt Laugets 13 Artikler og har følgende Ordlyd:

**W**ir Von Gottes gnaden Johans Christian, Erbe zue Norwegen, Hertzogh zue Schlesswigh, Hollstein, Stormarn uud der Dithmarschen, Graff zue Oldenburgh vndt Dellmenhorst, Urkunden vndt bekennen hiemit für Vns, Vnsere Erbenn vndt Nachkommen, gegen Jeder-Männiglich, Demnach Unsere Unterthanen vndt liebe getrewe, die Weißebecker hiesieger Vnser Stadt, Sonderburgh, mit Vnserm gnädigen Consens, sich einer richtigen Schraen vndt gewissen

ordnung, wie ess vnter Ihnen mit Meistern, Gesellen vndt Lehrjungen, auch sonsten In Ihrem Handtwerke gehalten werden solle, mit einander verglichen vndt vereinbahret, vns auch folgendes gehorsambst implorirt, wir geruheten gnädigst, solche Ihre abrehdte vndt Vereinigung, wegenn Landts Fürstlicher authorität vndt macht, nicht allein In quaden zu confirmirn vndt bestetigen, Sondern Sie auch mit einem beschlossnem Ambte anzustehen vndt zu bedencken. Massen die Vns unterthänigst von Ihnen überreichte vndt vmb mehrer Richtigkeit willen alhier inserirte puncta, von worten zu worten also lauten:

„Erstlich sollen hinfürd in der Stadt Sonderburgh, nicht mehr denn vier Meister das Weißbecker Handtwerck vorsetzen, zutreiben und Ihre gerechte Nahrung dadurch zuseuchen, gelitten noch verstatet werden,

Zum Anderen soll ein jetweder Meister, der das Weißbecker Handtwerk alhier zugeprauchen willens, zuseuchen seinen geburtsvndt Lehrbrief beizubringen haben zu tun,

Drittens haben sie macht, vnter sich ein Alter Man zuerwählen, welcher dabey stets verbleiben vnd über die privilegienn halten soll,

Fürs Bierde soll Ihnen auß dem Rhate einer zum Besizer verordnet werden, vmb ein wachendens auge vndt vleiffige aufsicht unterandern darhin zuhaben, das Sie das Broot jederzeit nach einkauffung des Rohrs, dergestalt ohusträfflich backen, das die Gemeine sich nicht beschweren dürffte,

Zum Fünfften sollen die Meister alle halbe Jahr, nemlich in den Ostern vndt vierzehn Tage nach Michaelis Ihre Zusammenkunft halten, alsitan ein Jeglicher seine habende beschwerden fürbringen vndt in Beysein des Besizers der Schlichtung erwarten vndt annehmen,

Sechstens soll ein angehender Meister dem Ambte zum Antritt eines Ampts löste, jedoch nach seinem Vermögen, ohne grosse Beföstigung machen, vnd darzue dem Ambte an Gelde Dreissig marck Lübisck, den Armen aber Eine marck Lübisck geben.

Fürs Siebende sollen die Meister, wan alhier an der Brügken weizen oder Rogken zu Kauffs kombt, sich zusammen thun, wegen des Kauffs zugleich schliessen, vnd einem Jeden sein Importh an solchem Rohrn, Nachdem sein Vermögen zuzahlen ist, zukommen und widerfahren lassen,

Zum Achten sollen Ihre Lehrlingen auf drei Jahrlang zu lernen sich einschreiben lassen vndt darum zugleich zwo mark, den Armen aber achte schilling Lübisck geben. dahingegen aber denselben nach verloffener Lehrzeit, wan sich selbige der Gepühr nach treu vnd fleißig verhalten, ein Lehrbrieff vnter des Ambts Insiegell, gegen Darlegung zwo mark Lübisck außgefotget werden.

Fürs Neunde sollen Meisters Söhne und Töchter, wan selbige in disß Weisßbecker Ambt kommen, oder auch welcher eine Wittib insß Ambt freyhet, nebit einer dem vermögen nach erträglichen Ambtsköste, nur außß Ambt die Helffte an gelde, alsß Fünfzehen mark Lübisck, vndt dem Armen achte Schilling entrichten.

Zum Zehnten magß auch einer Wittiben, welche Kinder hath, frey stehen, daß Handtwerck durch Gesellen solang treiben zulassen, bißß Sie es selbst quittiren oder Jemand von Ihren Kindern abtreten will.

Eiltens soll keinen Frömbden Beckern aufferhalb an rechten Markttagen, alhier weißbroot zuverkauffen verstattet werden, welcher dawider handeln würde, dessen Broot verkelt vndt wird den Armen hingegeben,

Zum Zwolfften wird auch einem Jeden Meister und Wittiben im Ambte freygeben, daß Broot durch andre Leuthe zuverkauffen vndt außß offne Fenster zuseßen, oder auch vmbtragen vndt allso feilbieten zulassen.

Entlich und zum Dreitzehnten wan Jemand außß dem Ambte verstirbt, es sey in Pestzeiten oder sonsten, Sollen die Meister vndt Frauen, sowoll die Gesellen der Leiche zu Grabe zuzufolgen schuldig sein, bey straffe drey mark Lübisck,

Vndt wir dan Unsere Untertanen beweglicheß suchen vndt Bitten nicht für ohnzimblich erachtet, noch Ihnen so gestalten Sachen nach darinn vntsein mögen.

Also confirmirn, betreffigen vndt bestehigen wir dahero solche vnter Ihnen verfassete Schra vndt orthnung, wie dieselbe in allen und jeden Ihren clausulen, puncten vndt articulen wortlich hirein verleibt ist, für Uns, Unsere Erben vndt Nachkommen, mit gudtem Gewissen vndt Bedacht, bester: vndt bestendigster massen, dergestalt, daß Sie die privilegirte Meister des Weisßbecker Handtwercks bei dieser erlangten gerechtigkeit allerdings ohnge molestirt vndt ohnangefochten verpleiben sollen, Jedoch wirt diesem Ambte hierbey ernstlich eingebunden, daß Sie jederzeith mit gudtem ohnsträfflichen

Broote sollen gefasst sein, dasselbe nicht zu klein backen, noch die Leuthe drunter vervorteilen, Sondern sich also comportirn, damit die Gemeine darüber zu klagen, vndt wir nach Befindung dis privilegium zu cassirn vnd zurückzunehmen nicht mögen angeursacht werden / Gebieten vndt befehlen drauff vnsserm Irgigen vndt Künfftigen Stadtvoigt, Bürgermeistern vndt Rathsmannen gnädigen ernstes vndt Wollen, das Sie vielbesagte vnserer Unterthanen, die Meister des Weisbeder Handtwercks, bei obverstandener Ihnen ertheilter Freyheit zu allem seinem Begriff, bis an Vns In alle Wege schützen vndt Handt haben / Brkundlich vnter vnserm Fürstlichen Secret vndt Hand Zeichen,

Gegeben Sonderburgh, dem 18. März 1641.



I den gamle Laugsskraa indførtes en lang Række værdifulde Privilegier for Sønderborg-Bagerne. Det bestemtes blandt andet, at der i Sønderborg kun maatte være 4 Hvedebrødsbagerne, som fik Eneret paa Salg af Brød. Endvidere fastsattes Regler for, hvor lang Tid Lærlinge skulde staa i Lære, hvor meget Mesteren skulde betale for at blive optaget i Lauget (der gaves Lettelser for Laugsmedlemmernes Sønner og Svigersønner eller Enker). Døde en af Lauget, skulde de øvrige — hvad enten det var Pesttid eller ej — følge til Graven. Til Gengæld for disse Rettigheder maatte Bagerne forpligte sig til ikke at sælge undervægtigt eller daarligt Brød.



Ialt indholdt Skraaen 13 Punkter. Som i de fleste af de middelalderlige Skraaer bestemtes det, at nyoptagne Medlemmer skulde gøre et Gilde for Laugsmedlemmerne. Sønderborg-Bagerne fastsatte angaaende dette Forhold kun, at det nyoptagne Medlem skulde bekoste et Aftensmaaltid efter hans økonomiske Evne.

Efter Hertug Johan Christians Død førte hans Enke, Hertuginde Anna, Regentskabet for den umyndige Søn, Hertug Christian Adolph. Under 14. September 1653 stadfæster Hertuginde naadigst Laugets Privilegier »von Unserm hertzvielgeliebten Herrn Gemahl, lobsamsten Andenckens gewährten Freyheiten mit Unser confirmation gleichfalls zu autherisirn«.

Efter at Hertug Christian Adolph var bleven myndig, stadfæster han selv »Ihre also hergebracht Freiheiten. Gegeben auf Unserm Hause Sonderburgh den 23. Aprilis Anno 1661«.

Christian Adolph residerede ikke længe paa Slottet; paa Grund af Gæld maatte han i 1667 afstaa Sønderborg og sin Fædrene Arv til Kong Frederik III og tog derefter Bolig paa Franzhagen i Lauenburg, hvor han døde uden Arvinger 1709.

Det var en daarlig Tid, ikke alene for Hertugen, men ogsaa for Sønderborgs Borgere. Svenskekrigen laa med et haardt Tryk over Byen. 1656 blev Byen og Slottet besat af Svenskerne, ogsaa det følgende Aar laa Oberst Ascheberg her med sit Korps, indtil Slottet i December 1657 blev indtaget af de allierede danske, brandenborgske og polske Tropper. Disse fremmede Krigsfolk var dog ikke bedre end Svenskerne. I April 1659 forsøgte Svenskerne at tage Slottet og Byen tilbage, men de blev slaet og maatte forlade Byen med et Tab af 150 Mand. —

Den 27. November 1666 var der en stor Ildebrand i Byen, og en hel Gade brændte (St. Jørgensgade = »e bræn'd Ga'«). En Ulykke kom efter den anden, mange blev forarmede. Det var ingen god Tid for Haandværket, følgelig heller ikke for Bagerne. Laugets første 25 Aar var haarde, men Handel og Søfart begyndte efter denne Tid at blomstre op til nyt Liv, der ogsaa betød et Opsving for Haandværket.

Kong Frederik III døde 1670. Hans Søn, Kong Christian V konfirmerer under 19. Oktober samme Aar det gamle Laugsskraa:

 *Deres Rådaller.*  
**D**en Christian Deno

Femte, af Guds Naade Konge til Danmarch oc Norge de Venders oc gothers, Hertug udi Sleswig, Holsten, Stormarn oc Dytmarschen, Grefue udi Oldenborg oc Delmenhorst. Giørr alle witterligt at efter som hos os allerunderdanigst ansøges oc begieres worres allernaadigste Confirmation paa efterfølgende Bref liudende ord efter andet som følger.

(Derefter følger Hertug Johan Christians Stadsfæstelse i Ordlyd)

Thi hafue wy bemelte Bref efter som det herovesen (herovenfor) indført findes allernaadigst Confirmeret oc Stadseft, saac hermed udi alle sine Dre, punkter og Clausuler confirmerer oc stadsefter, med widere worres allernaadigste Beuelling, at bemelte Bager

maa et (ulæseligt) Michelsmærdet for dennem self deri forskrefne vor Bys Sønnerborg herefter aarligen holde. Forbindendis alle oc eenhuer hecmod efterjom forskrefuet staa at hender, eller udi nogen maade forlang at giørre under vor hyllest oc Raade.

Gifuet paa vort Slot Kiøbenhafn dend = 19. Dec-  
tober Anno = 1670 under vort Zignet

Kongesegl

Sønderborg Bagere.

/ V. Schumacher.

Det ældste Dokument bærer paa Bagsiden Bemærkningen: »Produciret und mit allerunterthänigstem Respekt verlesen im Consessu Senatus Sonderburg d. 5. Juni 1699«.

Den næste Konfirmation udstedes af Kong Frederik IV under 17. Februar 1700. I Stadfæstelsen tilføjes dog, at »wir reserwieren uns jedoch, dieselbe über Kurz oder Lang in einen oder andern punct, nach befinden, zu verendern oder gar aufzuheben. Wonach sich unser p:t: Gouverneur, wie auch Bürgermeister und Rath zu Sonderburg, und sonst männiglich allerunterthänigst zu achten«.

De følgende kongelige Konfirmationer har samme Ordlyd, og der er intet tilføjet:

Kong Christian VI, dat.: Rosenborg 24. August 1731.

Kong Frederik V, dat.: Christiansborg 17. April 1747.

Kong Christian VII, dat.: Christiansborg 11. Maj 1767.

Kong Frederik VI, dat.: Kjøbenhavn 20. Maj 1817.

Kong Christian VIII, dat.: Wyck auf Føhr 7. August 1843.

Den sidste Konfirmation er givet af Kong Frederik VII under 5. April 1853.

# Si Frederik den Syvende.

af Guds Naade Konge til Danmark, de Benders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg & S & S

Gjøre vitterligt at efter som hos Os allerunderdanigst er ansøgt og begjært Vor allernaadigste Confirmation paa de af Vor høitelskede Herr Fader, høiselig Kong Christian den Ottende, høiselig Zhukommelse under 7. August 1843 stadfæstede Privilegier, Laugsstraa og Ordning for Bagerlauget i Sønderborg, staar som paa den under samme Dato stadfæstede Consession for Lauget til at holde et offentlig aarligt Marked paa St. Michaelis saa vilde Vi, i Anledning af Vor nuværende Kongelige Arveregjering, have disse Privilegier, Laugsstraa, Ordning og Consession for jaavidt ikke deri ved almindelige eller særlige Anordninger er skeet eller herefter

sfeer nogen Forandring, confirmerede og stadfættede, ligesom Vi og hermed confirmere og stadfæste samme, og allernaadigst ville at bemeldte Laug derved paa det Kraftigste skal vorde beskyttet og haandhævet.

Hvorefter sig Alle og Enhver allerunderdanigst have at rette.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Givet paa Vort Slot Christiansborg,  
den 5te April 1853.

*Frederik 13*



Confirmation  
paa Privilegierne, Laugsfræen og Ordningen for Bagerlauget i  
Sønderborg saavel som paa en Lauget meddelt Confession.





## 1864—1920.

I Aaret 1868 ophævedes det gamle Bagerlaug ved den nye prøjsiske Næringslov, der indførte Erhvervsfrihed. Om Bagerlauget i den nyere Tid har den gamle Sønderborg-Bagermester C. A. Johannsen i 1920 fortalt adskillige interessante Træk. Johannsens Tipoldefader var Bagermester her i Byen, og da han døde, efterlod han sig to Døtre. Den ene af disse Døtre giftede sig med en Bagervend, der som en Bagerdatters Ægtemand straks kunde optages i Mestrenes Laug. Paa denne Tid og senere var der dog her i Byen foruden de forholdsvis faa Laugsbagere en Del »Frimestre«, hvis Mesterrettigheder imidlertid ikke som hos Laugsmestrene var arvelige, ligesom ogsaa disse Frimestre kun efter særlig Tilladelse maatte holde Svend og Lærling. Laugsmestrene kunde sælge deres Laugsrettigheder. Der var for godt et halvt hundrede Aar siden to Slags Bagere i Sønderborg, de saakaldte »Fast«-Bagere og »Løs«-Bagere. De første maatte kun bage Rugbrød, Kager og lignende, men ikke Brød, hvortil brugtes Gær, idet dette var forbeholdt de saakaldte »Løs«-Bagere, som maatte bage alt Slags Brød. Reglerne herom blev nøje overholdt. Johannsen husker saaledes, at hans Onkel, som var Konditor her i Byen, engang blev stævnet, fordi han havde bragt en Slags Sigtebrød i Handelen og faaet en god Forretning med disse (Konditorne var en Slags finere »Fast«-Bagere). Den anklagede slap imidlertid for Bøde, da han kunde godtgøre, at han ikke havde brugt Gær, men kun syrnet Brødet. Forskellen mellem de to Slags Bagere viste sig forøvrigt ogsaa i den Maade, hvorpaa de smøgede deres Skjortærmer op; den ene Part vendte Ærmerne indefra og udad, medens

den anden Part vendte Ærmerne udefra og indad mod Armen, og vé den, som forsyndede sig mod en saadan Regel!

Naar undtages Augustenborg, hvor der i gamle Dage fandtes en Bager med særlig her-tugeligt Privilegium, og en kongelig concessio-neret Bager i Broager, fandtes ikke paa Landet Bagere, som havde Tilladelse til at bage andet end Rugbrød. Indtil Bagerlauget ophævedes, be-stod ogsaa en Regel om, at ingen fremmed Bager maatte sælge Brød indenfor det saakaldte Læbælte, der omkredsede Byen i en Afstand af 2 Mil. Naar en Bager overtraadte denne sidste Bestemmelse, blev hans Brød konfiskeret.

I Aaret 1866 skete det saaledes, fortæller gamle Johannsen, at Bageren i Stevning solgte Rugbrød fra sin Vogn indenfor det forbudte Omraade. Hele Vognens Indhold blev straks konfiskeret og kørt op paa Raadhuset, og samme Eftermiddag gik Byens Vægter rundt i Gaderne, ringede med en stor Klokke og kundgjorde høj-tideligt, at der paa Raadhuset var billigt Brød til Fals for Byens Fattige.

Naar en Svend ønskede at blive Mester, maatte han først gøre Mesterstykke. Dette be-stod af forskellige Slags Fintbrød, som den vor-dende Mester maatte bage i et fremmed Bageri og kun med Hjælp af en etaarig Lærling. Naar Bagværket var færdigt, blev det bragt hen paa Raadhuset, hvor Byens Laugsmestre tog Skøn over det og eventuelt antog det. Brødet blev derefter uddelt til de Fattige. Den vordende Laugsbroder maatte endvidere betale 30 Mark (»Eschung«) og gøre et Gilde, før han blev ende-lig optaget i Lauget. Optagelsen betaltes med 30 Mark og 15 Mark til Borgmesteren i Ind-skrivningspenge. Naar en ung Mester ægtede en

Bagerenke, og traadte ind i Lauget, betaltes kun 15 Mark i Indskrivningspenge.

Naar en Bagerlærling havde staaet sin Læretid ud, blev han ved en Højtidelighed udnævnt til Svend. Om denne Fest fortæller Bagermester Johannsen: Naar en Dreng havde staaet sin Læretid ud, samledes Mestre og Svende paa Laugs-Herberget. Naar alle var forsamlede, rejste Oldermændene sig og spurgte, om nogen havde noget at indvende imod, at Drengen blev Svend. Hvis der var en af de tilstedeværende, som hævdede, at Drengen ikke var dygtig nok, eller at han var en Slagsbroder, eller paa anden Maade havde forsyndet sig imod god Takt og Tone, blev den arme Lærling ikke Svend den Gang, men maatte staa et Aar mere i Lære.

Hvad god Takt og Tone vilde sige i disse henvundne Tider, faar man et Indtryk af, naar man hører, at en Lærling ikke maatte ryge, ikke maatte gaa til Dans eller paa Kro, og altid skulde være villig til, foruden sit egentlige Bagerarbejde, at være Mester lydige, hvad enten denne satte Lærlingen til at save og kløve Brænde, gøre rent ude og inde, løbe Byærinder eller hjælpe Madmoderen med at »røre Vuggens Gænge«. Det var dog sikkert sjældent, at nogen gjorde Indvendinger imod, at Drengen blev Svend. Skete dette ikke, kom da det højtidelige Øjeblik, hvor Drengen udnævntes til Svend. Paa et Tegn af Oldermændene kom Herbergspigen, iført hvid Kappe og stort Forklæde, ind i Stuen. Paa Armen bar hun en lille Kurv, hvori laa en lang med grønne Baand pyntet Kridtpibe og en Æske Tændstikker. Under spændt Opmærksomhed af alle de tilstedeværende, gik Pigen hen til den vordende Svend, stak ham Piben i Munden og tændte den for ham. Naar Drengen havde røget

et Par Drag af Piben, bøjede Pigen sig ned og gav Drengen et Smækkys midt paa Munden, tog ham i Haanden og ønskede ham til Lykke. Den nybagte Svend havde saa en Daler parat til Pigen. Naar denne Højtidelighed, hvorved man tilkendegav den unge Svend, at han nu havde Lov til at ryge og tage sig en Kæreste, var til Ende, maatte Svenden give Øl til de forsamlede Mestre og Svende. Gamle Bagermester Johannsen var, fortæller han med Stolthed, en af de sidste, om ikke den allersidste, som i Henhold til den gamle Laugsbestemmelse fik sig et Kys af Herbergspigen.

★

Foruden de gamle Konge- og Hertugsbreve ejer Lauget næsten ingen Papirer, hverken fra den ældre eller yngre Tid, udover Forhandlingsprotokollen for Tiden fra 22. September 1879. Den indeholder ikke meget af særlig Interesse. Bagermester N. P. Koch var Formand.

Medlemsbidraget, der var 3 Mark. forhøjes fra Aaret 1880 til 4 Mark. I en Forsamling i April 1882 vedtoges med 4 mod 3 Stemmer, at nedsætte Foræringen til fremmede Svende fra 50 til 30 Pfg. Der havde nemlig i dette Kvartal været 91 fremmede Svende i Byen, og det sled paa Kassen. I det følgende Kvartal søgte 65 fremmede Svende Arbejde.

De følgende Aars Protokoller omhandler kun Regnskaber, Indskrivning af Lærlinge, Antallet af fremmede Svende, der har faaet Foræringen og andre ligegyldige Ting. — Ved Bestyrelsesvalget den 12. Juni 1886 staar: — »Der frühere Vorstand wählte sich selbst« (den gamle Bestyrelse valgte sig selv). Der var nemlig ingen andre til Stede end Formanden, Langelo og Petersen.

Ved Laugets ekstraordinære Generalforsamling den 10. Marts 1886, ved hvilken Borgmester Moraht var til Stede som Repræsentant for Tilsynsraadet, forelagdes et i Henhold til »Gewerbeordnung« (»Reichs-Gesetzblatt« af 18. Juli 1881) nyt udarbejdet Statut, som blev enstemmigt vedtaget. Bagermester Koch genvalgtes som Formand og »Obermeister«.

Paa Grund af de store Udgifter ved Anskaffelsen af det nye Statut (det bestod af 49 Artikler), Vandrebøger etc., blev Kvartalsbidraget forhøjet til 1,50 Mk.

Paa et Møde i Oktober 1886 blev det vedtaget, at Lærlingen skulde gøre sin Svendep prøve i en anden Mesters Bageri. Endvidere blev det besluttet, at nye Lærlinge skulde anholdes til at besøge Aftenskolen (»Fortbildungsschule«), hvilken Forpligtelse alle Bagermestre vedtog.

1887 sendtes en Anmodning til Regeringen i Slesvig om, at Brænde til Ovnen i Fremtiden maatte sælges med kortere Maal, nemlig 28 Tommer langt. Dette Ønske blev efterkommet.

Ved Cirkulære af 21. Marts 1899 fra Regeringspræsidenten i Slesvig blev det anordnet, at fra 1. Juli samme Aar skulde der oprettes et Tvangslaug for Bagerhaandværket under Navnet »Bäcker-Innung« med Sæde i Sønderborg. Lauget fik Navnet »Bäcker (Zwangs-) Innung zu Sonderburg«. Det omfattede alle Bagermestre i Sønderborg Kreds. Et Laugsstatut med 59 Paragraffer blev vedtaget den 17. Maj 1899, undertegnet af H. Langelo, M. Reinhold og C. A. Johannsen.





## *Efter 1920.*

Det gamle Bager-Tvangslaug holdt sit sidste Møde den 9. Juni 1920. Af de indkaldte 73 Medlemmer var 48 til Stede. Forsædet førte Overmesteren Chr. A. Johannsen. Det eneste Punkt paa Dagsordenen var Ophævelsen af Tvangs-  
lauget. Paa Grund af de ændrede statsretslige Forhold blev det enstemmigt vedtaget at danne en ny Sammenslutning, at

- 1) Bager-Tvangslauget ophæves.
- 2) Afviklingen og Revisionen overlades til Bestyrelsen for den ny »Bager- og Konditorforening for Sønderborg By og Amt«.
- 3) En eventuel Kassebeholdning, og hvad Lauget ellers har i Eje, tilfalder den nye Forening. —

Dermed slutter Tvangslaugets Protokol.

Laugsformændene eller Overmestrene, som de senere kaldtes, kan kun føres tilbage, saalangt Protokollen rækker:

1879—1888:	Bagermester	N. P. Koch.
1889:	»	M. L. Petersen.
1889—1891:	»	Ludwig Langelo.
1891—1901:	»	C. A. Johannsen.
1901—1913:	»	H. Langelo.
1913—1916:	»	Chr. Otten.
1916—1920:	»	C. A. Johannsen.

Som nævnt afløstes Tvangslauget den 9. Juni 1920 af »Bager- og Konditorforeningen for Sønderborg By og Amt«. Bestyrelsen (Vedtægternes § 12) bestaar af 9 Medlemmer. Formanden skal være bosiddende i Sønderborg, af de øvrige Bestyrelsesmedlemmer vælges to fra Sønderborg By, to fra Als Sønderherred, to fra Als Nørherred og to fra Sundeved. Formanden vælges

af Generalforsamlingen. Bestyrelsen konstituerer sig selv.

Som Formand valgtes Bagermester Christian Jørgensen. Bagermester Ferdinand Schultz, Lysabild, udnævntes til Æresmedlem.

Chr. Jørgensen nedlagde sit Hverv som Formand i 1935. Bagermester N. F. Nielsen valgtes til Formand, medens Chr. Jørgensen udnævntes til Æresformand.

I de følgende Aar blev flere gamle, trofaste Medlemmer udnævnt til Æresmedlemmer:

- Bagermester Hans Christensen, Blans.
- » Johannes Oehlers, Sønderborg.
- » Jørgen Krogh, Lysabild.
- » K. F. Andresen, Skodsbøl.
- » A. Hamann, Asserballekov.
- » Andreas Andersen, Nordborg.

Af disse Æresmedlemmerne er nu kun Ferdinand Schultz, Lysabild, tilbage.

Generalforsamlingen den 13. Januar 1941 vedtog at ændre Foreningens Navn til

»Sønderborg Bager- og Konditorlaug«.

Lauget fik nye Vedtægter. Formanden betegnes fremtidig som Oldemand. Dermed har Lauget faaet nærmere Tilknytning til det gamle Bagerlaugs Traditioner. —

I Anledning af Laugets 300 Aars Jubilæum den 18. Marts 1941 er følgende fortjente Medlemmer bleven udnævnt til Æresmedlemmer:

- Bagermester Dietrich Oehlers, Sønderborg.
- » Hans Hollænder, Sønderborg.
- » Hans Dall, Graasten.
- » Asmus Christensen, Egersund.
- » H. Richelsen, Guderup.
- » Hans Lassen, Svenstrup.





*N. P. Koch.*



*M. L. Petersen.*



*Ludwig Langelo.*



*C. A. Johannsen.*



*Henning Langelo.*



*Chr. Otten.*





*Chr. Jørgensen.*

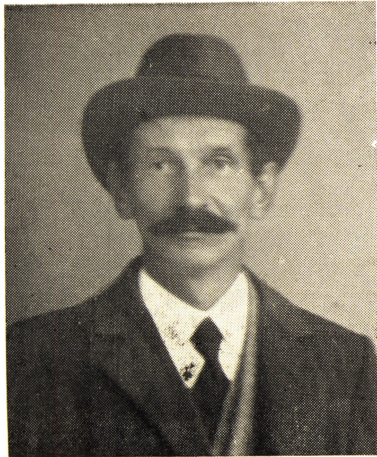


*N. F. Nielsen.*



*Fire Sønderborg Bagermestre (fra venstre: Chr. Jørgensen, D. Oehlers, C. Christensen og Chr. Otten) fejrede 1939, 50 Aars-Dagen for deres Korkklub.*





*F. Schultz, Lysabild.*

### *Sønderborg Bagere i gamle Dage.*

I St. Jørgens Hospitalets »Jordbog og Protocollium« nævnes i Slutningen af 16. Aarhundrede flere Sønderborg-Bagere.

1593 — Michaelisdag — laaner Berent Flor Becker 20 Mk. af Hospitalet. Den 10. November, »vp Martini«, har Jasper Becker 30 Mark »vp rente genomme«. Ligeledes modtager Heinrich Becker et Laan paa 20 Mk. — Det er vistnok de ældste Navne af Bagermestre, der findes i Byens gamle Papirer. — Fra Hertug Hans d. Y.s Tid, omkring 1600, kendes en Hofbager Clemens Berg. Det antages dog, at han udelukkende har været beskæftiget i Slottets Bageri. Clemens Berg skal være kommet hertil fra Sachsen.



Da Kong Christian III byggede Slottet om i Aarene efter 1550 indrettede han Bageriet i Østfløjen. Ved Undersøgelserne for et Par Aar siden blev de to Ovne, en stor og en mindre fundne og afdækket. De ses endnu i Slottets tidligere Vagtstue, t. v. for Porten.

★

Clemens Pedersen var residerende Kapellan i Havnbjerg fra 1658—1685. Han havde en Søn, Hans, der i 1661 kom i Bagerlære i Sønderborg. Herom skriver Kapellannen i en Bog, der opbevares i Havnbjerg Kirkearkiv:

»Den 3. juny 61 bleff giort Førdrag mellem mig oc Jens Bager i Sønderborg anlangendis min Søn Hans dem: ham Lære, at hand skulle være hos ham 4<sup>1/2</sup> Aar, oc naar de være forløbne, skulde hans Hustru afsee 1 R.d.« — —

Jens Bager lovede »at ville være imod min Søn, som det sig bør. Gud styre for ham oc raade, saa han ei kommer i Baade.« — —

★

I Kong Christian V's Politiforordning af 15. November 1698 omhandler Artikel 20 de Sønderborg-Bagere:

»Die Bäcker sollen auch backen, dem alten vorgeschribenen Taxt nach, bey der darin angehängten Strafe und soll von jeglichen Bäcker das Brodt quartaliter zur Besichtigung auf das Raht-Haus, üblichen Gebrauch nach abgehølet werden, gleicher Gestalt soll es auch mit den Haus-Bäckern gehalten werden.«

De gamle Bagere i Sønderborg har dog ikke altid rettet sig efter Forskrifterne, thi ifølge Sønderborg »Bruch«-Register (Bødeprotokoller) blev i 1695 alle Bagere straffet, fordi de solgte Brød med Undervægt.

Ved Kontrollen i 1700 blev alle 4 Bagere og en »Freibecker« straffet for samme Forseelse:

Christian Becker	.....	1 Rd.	12 Sk.
Hans Ehrenst den Yngere			
(Freibecker)	.....	1 Rd.	20 Sk.
Thomas Carstensen, Becker	..	1 Rd.	24 Sk.
Fru Anna Jessens	.....		44 Sk.
Sal. Jens Losbeckers Wittibe			
(Enke)		1 Rd.	10 Sk.

1710 maatte »Hans Ernst Christian, Freibecker, wegen ungebührlich gebackenen Brodts brüchen« 1 Mk. 8 Sk.

1711, den 17. September, falder der atter Bøder til alle Bagere for mangelfuld Brødvægt. I Stedet for Jens Losbeckers Enke nævnes nu Peter Brandt. De bødes med Beløb fra 6 Skilling til 1 Mark.

I senere Bødelister nævnes andre Bagere:

- 1719 Mathias Cortzen og Thomas Jensen.  
 1727 Hans Hansen Post og Johan Naamanni.  
 1730 Mathias Brandt, Christian Hansen og Jens Lorentzen.  
 1736 Lorentz Koss, Jens Bäcker (Lorentzen?) faar samtidig en Ekstrabøde paa 12 Sk. »dass er sein Roggenbrot nicht verantwortlich gebacken«.  
 1738 Johan Becker. —  
 1807 bødes 10 Personer, fordi de har solgt undervægtigt Brød: Tulchens Witwe, Hans E. Kuss, Johan Georg Kuss, Jørgen Mathiesen, Nic. Timm, Boetius, Peter Timm, Alex. Bendixen, Asmus Fr. Kasch og Christian Langelo.  
 — Om de alle har været Bagere, eller om nogle af dem kun har handlet med Brød,

fremgaar ikke af Listen. — Samme Aar faar Bager H. E. Kuss en Bøde paa 15 Mk. »wegen Strassenunfugs«.

Politiforordningen om Helligholdelse af Søndagen har de gamle Sønderborg-Bagere heller ikke taget saa nøje. 1717 har Bager Thomas Jensen solgt Brød under Gudstjenesten og fik derfor en Bøde paa 1 Mark 8 Sk. Kort derefter faar han paany en Bøde, fordi han har siddet i Kroen efter befalet Lukketid. — Samme Aar har Peter Brandt paa en Søndag solgt Mel og Brød til en paa Sundeved, og bøder der ligeledes med 1 Mk. og 8 Sk. 1718 faar de samme to Bagere Bøder for lignende Forseelser.

1727 blev Hans Ernst Christians Brød fundet for let. Han undskyldte sig med, at det var sket ved en Forseelse; men han maatte dog betale en Bøde paa 4 Mark.

Hos Metta i Peter Schmidts Hus fandtes et Brød, der kun vejede  $3\frac{1}{2}$  Pund og 4 l. Hun maatte betale 1 Mark 8 Sk.

Ogsaa for andre Forseelser har Bagerne maattet betale Bøder.

1700 har et Par Bagermestre haft lidt Klammeri med hinanden. Mathias Lorentzen slog Jens Becker paa Halsen og maatte derfor betale 24 Sk. Jens Becker idømtes, »weilen er ein losses Maul gehabt«, 3 Sk.

Ved Skorstenssynet 1700 fik Jens Thomsen en Bøde paa 2 Rdl., fordi hans Skorsten ikke var i Orden. 1730: »Jens Lorentzen Grobbecke und Sünke Jensen haben sich vor Gericht gescholten«, derfor maatte hver af dem betale 3 Mk. Hans Post har været opfarende mod Peter Jørgensen fra Pommersgaard under en Forhandling, derfor fik han en Bøde paa 1 Mk.

1738 har Lorentz Koss slaaet Jens Christen-

sens Vinduer ind (3 Mark), og 1739 har han efter Kl. 10 haft tre »siddende Gæster«. For sig selv og Gæsterne maatte han bøde 6 Mark.

★

I en Bekendtgørelse i Sønderborg »Wochenblatt« af 4. November 1820 vedrørende Brødets Vægt og Pris nævnes følgende Bagermestre i Sønderborg:

Johannsen, Juhl, Timm, Linnemann, Sørensen, Kuss og Langelo.

En Bekendtgørelse fra 1843 er underskrevet af Juhl, Meyer, Oberg, Kuss, Langelo, Johannsen og Bendixen.

Der har altsaa i disse Aar været 7 Bagermestre i Sønderborg.

Byens Indbyggerantal var dengang ca. 3500 Personer.

1941 findes 26 Bagermestre i Sønderborg By. Byen havde den 5. November 1940 ca. 13.000 Indbyggere.





*Laugets Bestyrelse 1940.*

## BESTYRELSEN 1941:

*N. F. Nielsen*, Sønderborg, Oldemand.  
*J. Hansen*, Sønderborg, Viceoldemand.  
*H. Hoffmeister*, Sønderborg.  
*H. Chr. Hviid*, Dynt.  
*P. Christensen*, Avnbøl.  
*Chr. Petersen*, Elstrup.  
*Fr. Rathje*, Stevning.  
*W. Hinze*, Hundslev.  
*Lauc Bill*, Neder Tandslet.

---

Som Laugets Sekretær og Kasserer fungerer  
 Retskonsulent *P. Jørgensen*, Sønderborg.

---

## MEDLEMSLISTE 1941.

<i>Albrecht, W.</i>	Holm
<i>Andersens Enke,</i>	Augustenborg
<i>Andersens Enke,</i>	Nordborg
<i>Andersen, Peter</i>	Dybbøl
<i>Andersen, Peter</i>	Sønderborg
<i>Andresen, Andr.</i>	Augustenborg
<i>Andresen, Julius</i>	Avnbøl
<i>Andresen, Peter</i>	Ertebjerg
<i>Asmussen, Peter</i>	Sønderborg
<i>Bill, Lauc</i>	Nd. Tandslet
<i>Bladt, A.</i>	Sønderborg
<i>Bladt, Hans</i>	Mels
<i>Brødfabriken</i>	Sønderborg
<i>Christensen, Asmus</i>	Egersund
<i>Christensen, Hans</i>	Augustenborg Vej
<i>Christensen, P.</i>	Avnbøl
<i>Dall, Hans</i>	Graasten
<i>Duus, P.</i>	Skovby
<i>Enghoff, F.</i>	Nordborg

<i>Gregersen, A.</i>	Egernsund
<i>Hansen, Andr.</i>	Sønderborg
<i>Hansen, Carl</i>	Sønderborg
<i>Hansens Enke,</i>	Sønderborg
<i>Hansen, Chr.</i>	Holm
<i>Hansen, H. C.</i>	Guderup
<i>Hansen, Jørgen</i>	Lysabild
<i>Hansen, Jørgen</i>	Sønderborg
<i>Hinzes Enke,</i>	Hundslev
<i>Hinze, W.</i>	Hundslev
<i>Hoffmeister, H.</i>	Sønderborg
<i>Hollænder, H.</i>	Sønderborg
<i>Hviid, H. C.</i>	Dynt
<i>Hymøller, Asmus</i>	Ullerup
<i>Hymøller, Jørgen</i>	Guderup
<i>Imhoff, Chr.</i>	Brandshøl
<i>Jensen, J. P.</i>	Sønderborg
<i>Jensen, Johs.</i>	Broager
<i>Jensen, Louis</i>	Katrød
<i>Johannsens Enke,</i>	V. Sottrup
<i>Johannsen, Peter</i>	Nybøl
<i>Jørgensen, C.</i>	Sjellerup
<i>Jørgensen, Chr.</i>	Sønderborg
<i>Jørgensen, Hans</i>	Guderup
<i>Jørgensen, J.</i>	Broager
<i>Jørgensen, Jørgen</i>	Skodshøl
<i>Kaad, J.</i>	Høruphav
<i>Klausen, Erik</i>	Asserballe
<i>Kock, Peter</i>	Sønderborg
<i>Kolmos, Jens</i>	Fynshav
<i>Krogh, P. H.</i>	Lysabild
<i>Lampe, Jens</i>	Sønderborg
<i>Lassen, H.</i>	Svenstrup
<i>Lauritzen, P.</i>	Ulkehøl
<i>Lausen, Jørgen</i>	Snogbæk
<i>Lock, J.</i>	Sønderborg
<i>Lorenzens Enke,</i>	Sønderborg

<i>Lorenzen, Asmus</i>	Sønderborg
<i>Lorenzen, Hans</i>	Svenstrup
<i>Lorenzen, Otto</i>	Ragebøl
<i>Maletski, H.</i>	Sønderborg
<i>Matthiesen, Th.</i>	Nordborg
<i>Meier, Chr.</i>	Sønderborg
<i>Meier, Math.</i>	Sønderby
<i>Møller, Chr.</i>	Sønderborg
<i>Møller, Ludwig</i>	Broager
<i>Nielsen, N. F.</i>	Sønderborg
<i>Oehlers, Chr.</i>	Sønderborg
<i>Oehlers, D.</i>	Sønderborg
<i>Oehlers, W.</i>	Sønderborg
<i>Otten, Th.</i>	Sønderborg
<i>Petersen, C.</i>	Augustenborg
<i>Petersen, C. A.</i>	Elstrup
<i>Petersens Enke,</i>	Nymølle
<i>Petersen, Hans C.</i>	Broballe
<i>Petersen, Hans</i>	Asserballeskov
<i>Petersen, J.</i>	Vollerup
<i>Petersen, Jørgen</i>	Ulkebøl
<i>Petersen, M. C.</i>	Nordborg
<i>Petersen, Math.</i>	Stolbro
<i>Petersen, P.</i>	Sønderborg
<i>Petersen, P.</i>	Nordborg
<i>Petersen, R.</i>	Kirkehørup
<i>Petersen, Rasmus</i>	Mels
<i>Philipsen, Chr.</i>	Sottrupskov
<i>Podgorski, H.</i>	Ketting
<i>Rathje, Fr.</i>	Stevning
<i>Rathje, W.</i>	Iller
<i>Richelsen, H.</i>	Guderup
<i>Rosenberg, Andr.</i>	Broager
<i>Schmidts Enke,</i>	Gaasvig
<i>Schmidt, Chr.</i>	Gaasvig
<i>Schmidt, Chr.</i>	Broager
<i>Schultz, Ferd.</i>	Lysabild





<i>Schwartz, Jørgen</i>	Skelde
<i>Sibbesen, Chr.</i>	Skelde
<i>Skovs Enke,</i>	Nordborg
<i>Skov, Peter</i>	V. Sottrup
<i>Svane, P. L.</i>	Nybøl
<i>Waldemar, H.</i>	Okshøl
<i>Wetzel, G.</i>	Sønderborg
<i>Wolff, Chr.</i>	Sønderborg

---

TRYKT I  
J. D. NØNKEN'S  
BOGTRYKKERI  
Sønderborg  
1941